

Hva betyr fisketurismen for de lokale fiskebestandene langs kysten?

Foto: Keno Farter

3 335 tonn, derav 2 298 tonn nord for 62°N. Så stort var fisketuristenes (bedriftssektoren) uttak av fisk fra kystbestandene i Norge i 2009. Men hva betyr uttaket for våre lokale kystbestander av fisk? Kan vi fremdeles ”skylde” på turistene når det blir langt mellom kysttorskene?

JON HELGE VØLSTAD (jon.helge.voelstad@imr.no), KENO FARTER, MARIE HAUGE, KJELL NEDREAAS og MERETE NILSEN

Frem til nå har det manglet pålitelige anslag på hvor mye turistene fisker i Norge. I flere tidligere undersøkelser har det vært store sprik i anslagene på den rapporterte fangstmengden. Dermed har en stor grad av synsing fått prege debatten om hvor mye det fiskes langs kysten.

Stor variasjon i anslagene

Fangstanslag fra 10 år tilbake (Hallénstvedt og Wulff 2001), basert på forskjellige metoder som internettsøk, intervju og data på daglige fangstrater fra fiskekonkurranser, indikerte at fisketuristene totalt sett tok opp 12 000–15 000 tonn fisk i løpet av ett år, og at bedriftssektoren sto for anslagsvis 4 430 tonn av totalfangsten.

Totalfangstene ble noen år senere nedjustert av konsulent-selskapet Cap Gemini, Ernst & Young til 6 000–9 000 tonn. Basert på de nevnte arbeidene beregnet Essens Management i 2005 at fisketuristene tok 5 800 tonn fisk i 2004. Disse anslagene oppga ingen feilmargin, og kan ha betydelige systematiske feil siden fangstrater fra fiskekonkurranser

ble brukt i beregningene. Sportsfiskere som deltar i fiskekonkurranser kan ha mye høyere fangstrater enn den gjennomsnittlige fisketurist, og fisker ofte målrettet etter arter.

Etter en vitenskapelig basert kartlegging utført i 2009 kunne Havforskningsinstituttet mer pålitelig anslå at fisketuristene i bedriftssektoren fisket 3 335 tonn, med en feilmargin på 17 prosent, og at 1 613 tonn torsk (22 prosents feilmargin) var fanget totalt. Undersøkelsen var utført i samarbeid med turistfiskerier, og baserer seg på data fra et stort og representativt utvalg av fisketurister som stod for fisket fra 445 bedrifter og 2 393 båter. Det var fisketurister assosiert med bedrifter registrert i Brønnøysund som var fokus i Havforskningsinstituttets undersøkelse. I tillegg kom private anlegg utleid gjennom operatøren Din Tur, hovedsakelig nord for 62°N. I sør var få private anlegg utleid gjennom turoperatører inkludert. Antall bedrifter var anslått til 939 av Hallénstvedt og Wulff (2001), men deres liste var ikke tilgjengelig for undersøkelsen utført av Havforskningsinstituttet, og var nok basert på andre

Tabell 1. Estimert totalfangst i antall fisk (N) og vekt i tonn (t) nord og sør for 62°N basert på nasjonal undersøkelse i 2009, med anslag på standard feil (SE). Relativ standard feil (RSE) oppgir SE som % av estimert vekt. Nedre og øvre grense for 95 % konfidensintervallet er vist for vekt av totalfangstene.

Estimated catch in numbers and weight (t) by region (north and south of 62°N).

Arter/Species								
Norsk navn							Vekt	Vekt
Latinsk navn	Region	N	SE (N)	Vekt (t)	SE (t)	RSE (%)	Nedre (t)	Øvre (t)
Torsk	Nord	529 633	118 440	1 586,0	348,3	22	903,3	2 268,7
<i>Gadus morhua</i>	Sør	13 129	5 447	27,0	11,2	41	5,1	48,9
Haddock	Nord	68 018	14 611	115,1	24,1	21	67,9	162,2
<i>Melanogrammus aeglefinus</i>	Sør	6 393	1 798	9,4	2,6	28	4,2	14,6
Hyse	Nord	378 929	117 445	825,2	241,3	29	352,2	1 298,2
<i>Pollachius virens</i>	Sør	186 266	35 479	208,0	49,8	24	110,4	305,6
Lyr	Nord	31 703	9 213	81,1	25,7	32	30,8	131,4
<i>Pollachius pollachius</i>	Sør	17 167	3 408	21,4	4,2	19	13,3	29,6
Kveite	Nord	5 335	1 699	79,7	29,4	37	22,2	137,3
<i>Hippoglossus hippoglossus</i>	Sør	31	28	0,2	0,2	90	-0,1	0,5
Makrell	Nord	26 838	7 100	13,6	3,6	26	6,6	20,6
<i>Scomber scombrus</i>	Sør	154 211	37 698	54,4	13,9	26	27,2	81,7
Lange	Nord	21 988	6 949	68,5	26,9	39	15,8	121,2
<i>Molva molva</i>	Sør	16 321	4 209	40,4	9,4	23	22,0	58,7
Brosme	Nord	74 150	24 417	173,7	51,7	30	72,4	275,0
<i>Brosme brosme</i>	Sør	8 796	2 816	15,9	4,1	26	7,8	23,9
Steinbit	Nord	4 046	1 292	15,3	4,4	29	6,7	23,8
<i>Anarhichas sp.</i>	Sør	52	45	0,3	0,3	88	-0,2	0,8

utvalgsriterier. En oppdatert oversikt over alle fisketuristbedriftene, inkludert private anlegg utleid gjennom turoperatører, og alle båtene til leie for fisketurister bør bli tilgjengelig via et register. Da kunne resultatene våre justeres opp tilsvarende basert på gjennomsnittsfangster per bedrift eller båt.

Hvem, hvor mye og hvor

I tillegg til å regne ut hvor mye fisketuristene i bedriftssektoren fisker totalt i løpet av ett år, er det også gjort regionsvise beregninger av hvor mye de tar i land av de enkelte artene. Dette er den første undersøkelsen av den marine fisketurismen i Norge som gir pålitelige fangstanslag for de viktigste artene. I Nord-Norge blir det landet mest torsk, mens sei er den vanligste fangsten landet i Sør-Norge. Fangstene i nord ble anslått til å være nesten ti ganger høyere enn i resten av landet. For Nord-Norge står fisketuristene for en totalfangst på 2 958 tonn. Men dette betyr ikke at fisketurismen bidrar til større fiskepress på lokale bestander i nord; det skyldes at bestandene der er større enn i sør. I tillegg er det nok et mye større antall private anlegg i Sør-Norge enn i Nord-Norge som faller utenfor undersøkelsen. Disse anleggene kan bidra til høyere fiskepress i sør enn anslagene basert på vår bedriftsliste tilsier.

Mangler pålitelige tall for fritidsfisket

Fangststatistikk og forskningstokt gir oss rimelig god kunnskap om størrelsen på de viktigste fiskebestandene i havet. For en stor del av fiskebestandene langs kysten mangler vi imidlertid pålitelige tall. I tillegg til det profesjonelle kystfisket, der fiskerne må rapportere sine fangster, kommer det totale marine fritidsfisket. I forhold til de totale fangstene i fritidsfisket utgjør de 3 335 tonnene tatt av fisketuristene i bedriftssektoren trolig bare en liten del. En omfattende studie av fritidsfisket etter hummer på Sørlandet viste blant

I forbindelse med Havforskningsinstituttets kartlegging av fisketurismen i Norge (2007–2010) har begrepsklargjøring vært en helt sentral del. Rekreasjonsfiske omfatter fritidsfiske, turistfiske og alt annet fiske som ikke er yrkesfiske. Under samlebegrepet marine rekreasjonsfiskerier er fiskerne delt inn i to hovedgrupper:

- **Fisketurist** – en fritidsfisker som overnatter borte fra eget hjem eller fritidsbolig. Fisketuristene deler vi i to grupper:
 - Bedriftssektoren: Omfatter fisketurister som leier rom og båt gjennom fisketurismebedrifter. Denne næringsvirksomheten baserer seg på rekreasjonsfisket som ble kartlagt i 2009.
 - Den uformelle sektoren: Omfatter fisketurister som leier rom og båt privat eller som bor i telt, campingbiler etc. Fangstene denne gruppen tar er ikke kartlagt i denne undersøkelsen.
- **Fritidsfisker** – en norsk statsborger eller fastboende som bor hjemme eller i egen fritidsbolig, og som fisker i sjø på hobbybasis på fritiden sin eller til matauk (ikke kartlagt).

Foto: Harald Nass

Metoden

Kartleggingsmetoden er basert på statistiske prinsipper for representative utvalsundersøkelser, og ble utviklet av Havforskningsinstituttet i nært samarbeid med et utvalg fisketurismebedrifter. Metoden omfatter oppsøkende feltarbeid og egenrapportering, der fisketuristene fra et utvalg av bedrifter oppgir data om sine fangster.

En kvalitetssikret liste på 445 bedrifter med totalt 2 393 båter til utleie ligger til grunn for egenrapporteringen. Listen ble utviklet i samarbeid med NHO Reiseliv, Din Tur og NORUT, og omfatter hovedsakelig rorbuanlegg og private anlegg utleid gjennom Din Tur. Det ble opprettet samarbeid med et representativt utvalg av bedrifter fra denne listen, og disse organiserte datainnsamling gjennom dagbøker der fisketuristene registrerte sine fangster hver sjette uke i hele 2009. Rapporteringen ble kontrollert av eieren av fisketurismebedriften og Havforskningsinstituttet som en del av kvalitetssikringen.

Foto: Keno Ferrer

annet at fritidsfiskernes fanget dobbelt så store fangster som yrkesfiskerne.

Anslag basert på levekårsundersøkelsen til Statistisk sentralbyrå og andre metoder antyder at de marine fritidsfiskeriene står for betydelige fangster. I Hallenstvedt og Wulffs undersøkelse i 2004 ble fangstene (alle arter) tatt av norske eller fastboende fritidsfiskere anslått til rundt 10 000 tonn for hver av regionene Østlandet, Vest-Norge og Midt-Norge, mens fangsten i Nord-Norge ble anslått til 18 000 tonn. Disse anslagene er svært usikre på grunn av at metodene som var brukt inkluderte data fra intervju der folk informerte om sitt fiske siste året, men tyder allikevel på at den totale fangsten av torsk i fritidsfisket kan være betydelig høyere enn fangstene tatt av fisketurister. Samlet kan fritidsfiskere og fisketurister overskride den tildelte kvoten på 10 000 tonn torsk nord for 62°N (7000 tonn for 2011). Fangstanslag på nesten 1 300 tonn sei tatt av fisketurister alene i bedriftssektoren (445 bedrifter) i nord i 2009, overgår den samlede kvoten på 800 tonn sei til hele fritidsfisket og et rekrutteringsprogram for yngre fiskere. Kommersiell fiskeri som er med i rekrutteringsprogrammet har rapportert fangster på 100–200 tonn torsk, og ca. 50 tonn sei nord for 62°N i de senere år.

Bekymringsfullt for kysttorsken

Fangstene av torsk i det kommersielle kystfisket har vist en stadig nedadgående trend i de siste årene. I 2009 var rapporterte fangster av torsk tatt innenfor 12-milsgrensen anslagsvis 25 000 tonn nord for 62°N, mens det sør for 62°N og i Skagerrak ble landet rundt 960 tonn. En del av nedgangen i fangster kan nok skyldes reguleringer av fisket, men tilstanden for kysttorskbestandene er uansett bekymringsfull, spesielt i fjordene og i sør.

Havforskningsinstituttets systematiske og standardiserte strandnotundersøkelser utført årlig langs Skagerrak siden 1919 viser en langvarig nedadgående rekruttering. Systematiske undersøkelser med garnfiske utført av instituttet viser en klar nedgang i fangst per enhet innsats for torsk som er ett år og eldre på de østre deler av Sørlandskysten de siste årene. Tilstanden i torskebestanden i Nordsjøen og Skagerrak, som vurderes av ICES til å ha sviktende reproduksjonsevne og høy risiko for at den ikke høstes bærekraftig, vil også ha betydning for yngelmengden på kysten av Vestlandet og Skagerrak. Fra enkelte lokaliteter har det de siste årene derimot kommet rapporter fra sportsfiskere om betydelige fangster av kysttorsk.

Liten effekt av fisketurismen totalt sett

I forhold til totalfangsten i det kommersielle fisket av kysttorsk er fangsten til fisketuristene så langt beskjeden, og sett under ett bidrar fisketurismenæringen i dag lite til den totale fiskedødeligheten for kysttorsken. I noen områder kan imidlertid fisketuristenes totalfangst være ganske stor i forhold til fangster i det øvrige fisket. Dette gjelder spesielt for relativt lukkede fjordsystemer med lokale fiskepopulasjoner som er relativt stasjonære, og hvor det er lav tilkomst av ny fisk. Dersom fiskepresset er høyt på disse populasjonene på grunn av at fisketurismebedriftene er mange og ligger tett, kan fisketuristene bidra til en overbeskatning.

Kostnadseffektive metoder for å overvåke fisketurismen vil være avhengig av reguleringer og andre forhold. Dersom det i framtiden blir innført registrering av utleiebåter til fisketurister, vil et slikt register kunne brukes til å skaffe til veie informasjon om deres fangster. Slike reguleringer

ville også gjøre det lettere å få en oversikt over hvor mange fisketurister som leier rom og båt privat.

Forandringer i turistenes fiskemønster

Undersøkelser Havforskningsinstituttet har gjort siden 2008 tyder på at fisketuristenes fangstrater er relativt stabile fra år til år, men eksempler fra andre land har vist at turistene spesialisere seg på målarter og fiskemetoder. Intervju- og feltundersøkelsene våre i 2010 indikerer at en stor andel av fisketuristene slipper ut eller kaster en del av fisken de fanger (catch-and-release). Praksisen kan være økende, og gjelder trolig betydelige mengder av fanget torsk og sei. Det er viktig å få et anslag på andelen av fisk som ikke blir tatt i land, og andelen av denne fisken som faktisk overlever.

En grundig studie for å kartlegge denne praksisen er spesielt viktig dersom gjennomsnittlige dagsfangster tatt i land for konsum skal brukes i overvåkingen av fangstene i fisketurismenæringen, eller som en indikator for tilstanden til fiskebestandene langs kysten. Det vil være viktig å få tall på andelen fisk som ikke tas i land, siden mye av denne fisken kan være skadet og komme til å dø. For arter det fiskes mye på kan gjennomsnittlige dagsfangster per fisker, eller per båt, gi en indikasjon på hvor mye fisk som er tilgjengelig i området. Dersom gjennomsnittlige dagsfangster tatt i land blir brukt som en indeks på utviklingen i bestandene over tid, kan en økning i praksisen med fang-og-slipp klart føre til systematiske feil.

Trenger å kartlegge fritidsfisket

Selv om bedriftssektoren av fisketurismen er kartlagt, er det fremdeles store kunnskapshull å tette før hele det marine fritidsfiskeriet er kjent. Manglende ordninger med fiskekort og komplette båtregister som gjør det mulig å kontakte aktive fritidsfiskere samt en stor variasjon i fangstmengden fra fisker til fisker, gjør kartleggingen av fritidsfisket til en krevende oppgave. Det er forskjell på fritidsfiskere som

fisker jevnlig, og som også bruker redskaper som garn og line i tillegg til stang, og de mer typiske fritidsfiskerne som kanskje bare fisker med stang en gang i blant. Studier fra andre land viser at 20 prosent av fritidsfiskerne kan stå for 80 prosent av fangsten.

Norge har en lang kystlinje med et tilnærmet uregulert fritidsfiske; det gjør en slik kartlegging ekstra utfordrende. Det eksisterer imidlertid noen nøkkeltall som gir en pekepinn på hvor mange fritidsfiskere det kan være snakk om i Norge. Hallenstvedt og Wulff (2004) diskuterte dette i sitt arbeid. For eksempel bor 80 prosent av den norske befolkningen mindre enn 10 kilometer fra kysten. Tall fra SSB viser at vel 40 prosent av den voksne norske befolkningen over 15 år (30 prosent på Østlandet og ca. 50 prosent i resten av landet) fisker én eller flere ganger i året.

I tillegg står allemannsretten uhyre sterkt i Norge. Av land det er naturlig å sammenligne seg med er det trolig bare i Danmark at fritidsfiskerne får fiske under så frie forhold som her til lands.

En grundig vitenskapelig basert kartlegging av det norske fritidsfisket er ønskelig for å få pålitelige tall på fangstene, men så langt finnes det ikke økonomiske midler til slik forskning.

Aktuelle metoder

Med støtte fra Norges forskningsråd, arrangerte Havforskningsinstituttet i 2010 et internasjonalt symposium hvor en diskuterte metoder for å fremskaffe fangsttall for fritidsfisket i Norge. Metoder brukt i Australia og Frankrike, og som er aktuell for Norge, omfatter telefonintervju og kartlegging av fiskeaktivitet (bruk av redskap, fangst etc.) til fritidsfiskere. Fra telefonintervjuene rekrutteres det et utvalg av fritidsfiskere som blir bedt om å føre fangstdagbøker. I Norge er det også anbefalt å gjøre grundig feltarbeid i et gitt antall regioner.

Foto: Keno Ferrer